

Vaimupuudega lapsed tõmbetuules

fotod: Toomas Volmer

Uus aeg tõi vaimupuudega lapsed varjust välja. Haridusametnikud ei tea, mida nendega peale hakata.

tekst: Mai Vöörmann

Nelja-aastane Marika (kõik laste nimed on muudetud – toim) meenutab mingil moel robotit – üks, kaks, kolm ja pööre, neli, viis, kuus ja pööre. Justkui rikkis nukk, küll lihast ja luust, kuid aja- ja kohatajuta. Marika kõnnib, pigem küll jookseb kivistel, tema käed liiguvad üles-alla ning iga natukese aja tagant lutsib Marika oma sõrmed üle. Ta on geeniveega laps. Ta ei räägi ning tema vaimne areng vastab aastase lapse tasemele.

Marika taolisi vaimse alaarenguga lapsi on Eestis olnud igal ajal. Kui siinmail nõukogulik elulaad valitses, peideti vaimupuudega inimesed hooldekodude kõrgete müüride ning lukustatud uste taha. Väljapoole müüre jäeti kerge puudega lapsed – nemad said abikoolis veidi õpetust. Mõõduka ja raske vaimse puudega laste õpetamine oli tühja tuule tallamine ning mõttetu rahakulutamise.

Nüüd on ajad teised: müürid kadunud ning vaimupuudega inimesed siinsamas käeulatuses. Nagu Tallinnas Männikäbi lasteaias, kus kõrvuti tavarühmadega tegutsevad erirühmad ning mõned vaimupuudega lapsed tavaliste Mannide-Mikkudega koos mängivad. Tõsi, erihoolidaja silma all. Konfliktit pole siiski tekkinud, ei laste ega lastevanematega, kinnitab Männi-

№ 3 (86)

Tallinna Keskhaigla raseduspatoloogia osakonna juhataja FERENC SZIRKO: «Kui naine iga päev mitu pilti viina võtab, võivad lapsel hiljem häired tekkida.»

Vaimse alaarengu üks põhjustest peitub alkoholi ja uimastite tarvitamises. Kui ema iga päev mitu pilti viina võtab, võib alkoholismi diagnoosi välja panna. Sellised lapsed on tüüpilise väljanägemisega: neil on väike pea, laia vahelga pisikesed silmad ja madalamalasetsevad kõrvad. Nad on tihti kasvupeetusega. Kasvupeetusega lastel on suurem risk, et tulevikus teki- vad neil häired.

Erinevatel uimastitel on erinev toime. Näiteks kokaiin tekitab lootel veresoonte spasmi. Kui selline spasm tekib ajus, sünnib laps vaimse puudega.

Telise põhjuse võib kokku võtta sõnapaari «enneaegne sünnitus». Sellistel lastel võivad tekkida hingamisprobleemid, mis viivad aju hapnikupuuduseni. Enneaegse sünnituse

põhjused on erinevad. Rasedate kõrgvererõhutõvega võib platsenta, kas osaliselt või täielikult, irduda. Siis tekib äge hapnikupuudus. Platsenta täieliku eraldumise korral on arstidel lapse päästmiseks aega vaid neli minutit.

Ka tupepõletikku põdeval naisel võib sündida enneaegne laps.

Ohtlikud on ka infektsioonid. Mitte tavaline gripp, ehkki ka kõrge palavik võib põhjustada enneaegse sünnituse, vaid eelkõige mikrobiaalsed haigused.

Riskifaktoriga on suhkruhaiged naised. Kui ollakse ise tähelepanelikud ja jälgitakse arsti näpunäiteid, on võimalik saada terve laps. Kui patsient pöördub arsti poole hilja, võib laps kasvada väga suureks ja tal võivad olla kesknärvisüsteemi häired.

käbi lasteaija juhataja Anne Lindov. Seegi on integratsioon.

Sõnades euroopallik Eesti

Sotsiaalministeeriumi meditsiinistatistika büroo andmetel pöördus 1997. aastal arsti juurde konsultatsiooni saamiseks ligi 1500 vaimse puudega (kerge, mõõdukas, raske, sügav) last, neist poisse veidi üle 900. Uusi psühhiaatrilisi lapsi võeti arvele 434 ning 194 tüdrukut-poissi viibis haiglaravil. Kokku tuli arstidel suuremal või vähemal määral kokku puutuda veidi rohkem kui 2000 lapsega. Mitte kõik ei jõua aga arstide vaatevälja. Eestis arvatakse olevat umbes 15 000 vaimupuudega inimest – üks protsent elanikest.

90. aastate algusest on Eesti aktiivselt liitunud igat liiki konventsioonide ja deklaratsioonidega. 1995. aasta kevadel kiitis valitsus heaks Eesti invaliidika kontseptsiooni, mis põhineb ÜRO puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise reeglitel. Sama

põhimõtet rõhutab ka Eesti Vabariigi põhiseadus ja teised seadused – alates haridusseadusest ja lõpetades liikluseadusega, sekka töölepingu seadus või elamuseadus.

Tegelik elu on paberist erinev. 1992. aastal vastu võetud haridusseaduses on kirjas, et riik ja kohalikud omavalitsused peavad tagama Eestis igaühe võimalused koolikohustuse täitmiseks ja pidevõppeks. Lapse puue ei saa olla takistuseks. Keha-, kõne-, meele- ja vaimupuuetega ning eriabi vajavatele inimestele peab kohalik omavalitsus tagama võimaluse õppida elukohajärgses koolis. Vastavate tingimuste puudumisel peavad riik ja kohalik omavalitsus kindlustama neile õppimisvõimalused selleks loodud õppeasutustes ning õppevorm ja kasvatusasutuse tüüp määratakse meditsiiniliste, psühholoogiliste ja pedagoogiliste uuringute põhjal.

Kõik oleks justkui selge – igaüks peab saama oma tasemele vastavat haridust.

Tallinna Kristliku Koolkodu juhata-

ja Mare Jallai laiutab käsi. Mõõduka puudega 77 last, kellest 37 on lastekoolulapsed, ning enam kui 60 töötajat on pildikult öeldes kukkunud haridussüsteemi ning sotsiaalhoolduse vahelisse auku. Koolkodu ülalpidamiseks tuleb raha sotsiaalhoolduse summast, õpetajate palgad aga peaksid tulema haridusministeeriumi realt. «Saime õpetamiseks vajaliku litsentsi 15. juunil 1998 ja oleme nüüd munit-sipaalkool. Mida pole, on raha õpetajatele.»

Kahe ministeeriumi vaheline tühi-mik ning Eesti Vabariigi põhiseaduse ja haridusseaduse eiramine läheb igale kristliku koolkodu õpetajale iga kuu maksma 1000–1500 krooni. «Kaheksa aastaga on meil kujunenud välja heatasemeline kaader. Kahju oleks, kui see raha pärast laiali jookseks,» nendib Jallai.

Tallinna Kristlik Koolkodu on vähemalt jala ukse vahele saanud ning võib nüüd litsentsile viidates abi paluda Tallinna Tervishoiu- ja Sotsiaalametist või sotsiaalministri-lt. Kõo rehabilitatsioonikeskus, kus lisaks mõõduka puudega lastele on ka raske ja sügava puudega lapsi, maadleb alles haridusministeeriumiga litsentsi pärast. Ja ehkki paljud neist lastest ei suuda kunagi iseisvalt eluga toime tulla ning välismaailmaga suhtlevad nad ehk vaid piltkirja vahendusel, on neilgi õigus saada oma tasemele vastavat õpetust.

Haridusametnike absurditeater

«Helistage palun Elle Vösule meie ametist,» reageerib Tallinna haridusameti juhataja Erkki Piisang küsimusele litsentsist ja õpetajate tasustamisest.

«Nad juba said litsentsi ja õpetavad lapsi pikka aega. Nad oleksid pidanud teadma segadust,» selgitab Elle Vösu Tallinna Kristlikku Koolkodusse puutuvat. Aga kui on õpetamiseks litsents, siis on justkui tegemist haridusasutusega ja õpetajate palgaraha peaks haridusministeeriumist kooli jõudma teie kaudu? «Ah ei ole raha saanud? Teate, helistage palun Sirje Odratsile, meie finantsistile.»

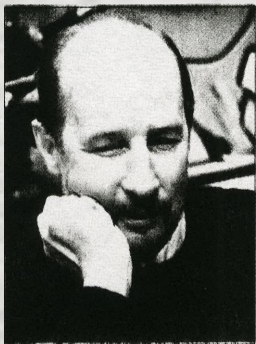
«Nemad tegutsevad sotsiaalhoolekandeseaduse alusel,» raiub Sirje Odrats kui rauda. «Mul ei ole praegu neid materjale käepärast, ma helistan teile tagasi.»

«Teate, need materjalid on meie juhataja Erkki Piisangu käes. Aga tema

Tartu Ülikooli geneetik MART VIKMAA:
«60 last 1000-st on geneetilise vaimse defektiga.»

Geneetilised vaimse alaarengu vormid võivad olla tingitud üksikute geenide tõsistest rikestest (mutatsioonidest). Et puue ilmneks, peavad geenipaaris olema mõlemad liikmed (alleelid) defektsed. Kui vaid üks on defektne, on indiviid ise normaalne. Kui ta aga juhtub abielluma isikuga, kellel on samas geenipaaris sama seisund, siis võib lapsel 25%-lise tõenäosusega ilmnedagi vaimupuue. Praegu on teada üle 200 defektgeeni, mis võivad põhjustada vaimset alaarengut.

Vaimupuuet põhjustavad ka kromosoomihaigused, millest tuntuim on Downi sündroom. Neil juhtudel on kõik geenid samasugused kui normaalsetel indiviididel, kuid kromosoomide või nende osade arv on

muutunud. Downi sündroomiga inimestel on 21. kromosoomi liigne koopia. See on kõige sagedasem raske geneetilise vaimse pidurduse vorm – keskmine sagedus on 0,15% elussündidest. Kuid 40-aastaste sünnitajate lastest on juba 2% Downi sündroomiga.

Geenidest tingitud märgatav vaimne alaareng on 25–30 lapsel 1000-st. Kui aga arvestada iga-suguseid lapseas avalduvaid geneetilisi puudeid, siis on defektsed juba 60 last 1000-st. Siinjuures pole arvestatud sagedast nägemispuuet nagu daltonism e puna-rohepimedus.

Selleks, et vältida vaimupuudega lapse sündi, on mõttekas soetada laps soodsas eas – enne 36./37. eluaastat.

on praegu välja läinud. Helistage palun meie juhataja Erkki Piisangu sekretärile,» on Sirje Odrats teise telefonikõne ajal leebus ise. «Teil on õigus – kui need lapsed õpetust ei saa, on tegemist seaduserikkumisega.»

«Oh jah,» reageerib haridusministeeriumi spetsialist Aili Keres jutule vaimupuuetega laste õpetajate tasustamisest, «meil siin toimub mõne päeva pärast arutelu. Minister Aro kirjutas selles küsimuses minister Klaassenile kirja. Eks need lapsed ole ka süsteemi vahele jäänud. Varem ju sellist probleemi ei olnud.»

Downitõbistel lastel Maril ja Jüri veab – nemad pääsevad kahe ministeeriumi vahelisest kuristikust. Nemad lähevad oma tasemele vastavasse kooli ning suudavad ehk tulevikus ise endaga toime tulla. Mitte kõigil ei vea niimoodi. Väike Anu on aheldatud tooli, tema tühjana näivat pilku on võõral raske püüda. Kui hoidjatädi supilusika Anu suu juurde tõstab, avaneb see mehhaaniliselt.

Ministrid aga kirjutavad kirju ning ametnikud arutlevad sõna «õpetamine» sisu üle.

OFFSHORE

MAKSUVABAD FIRMAD (OFFSHORE)

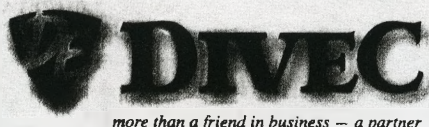
PANGAARVED VÄLISMAAL

FIRMAD EESTIS, LÄTIS, LEEDUS, SRÜ-s, SOOMES

TEGUTSEVATE FIRMADE OST-MÜÜK

UUS TEENUS

KÕIK VAJALIK ÜHEST KOHAST!

<http://www.divec.ee> e-mail: info@divec.ee

TALLINN
 World Trade Center
 Jõe tn. 3
 tel. (2) 630 7777
 faks (2) 630 7788

TARTU
 Kitsas tn. 8
 tel. (27) 420 225
 faks (27) 427 181

PÄRNU
 Tallinna mnt. 8
 tel. (244) 31 950
 faks (244) 31 951